

Рецензії

Оксана САПЕЛЯК

УКРАЇНА В ШЛЯХЕТНИХ ОБРАЗАХ

Українка в історії: нові сторінки / відп. ред.
В. Борисенко. — К. : Либідь, 2010. —
264 с., іл.

2010 р. у видавництві «Либідь» (Київ) вийшла друком об'ємна за обсягом (264 с. форматом 60x84/8) вже третя книга «Українка в історії: нові сторінки» як продовження двох попередніх (2004, 2006). Слід відзначити високий рівень мистецького оформлення книги (художник — Олексій Григир). Цей науковий проект — задум широко знаної в українському й світовому жіночому русі громадської діячки, меценатки, громадянки США, українки родом з Волині Наталі Даниленко і відомої київської вченої доктора історичних наук, етнолог Валентини Борисенко. Наукова праця «Українка в історії» рекомендована до друку Вченою радою Національного науково-дослідного інституту українознавства МОН України, виконана в жанрі есеїстики, складається із трьох розділів: «Обличчя минулого», «Незабутні», «Поруч з нами». Вже сама композиція книги передає ідею неперервності української культури, її цілісності, незважаючи на зусилля советського режиму протягом багатьох років протиставити сучасне минулому, а головню спотворити чи й витерти факти української історії. Тому-то маємо нині величезну потребу поглибити й розширити пізнання своєї минувшини, тобто наново знайомитися із своїми героями й героїнями, вивчати самих себе. Власне, ця книжка відчиняє перед читачем вікна і в далеке, і недавнє, і в сучасне. Форма наукової новели якнайкраще відповідає поставленій меті, яку окреслила відповідальний редактор Валентина Борисенко у вступній статті «Доля і творчість українок ХХ — ХХІ століть»: «...повернути в культурний простір України тисячі забутих імен жінок, які, жертвуючи своїм життям, добробутом, спокоєм, зробили неоціненний внесок у розвиток суспільства, у боротьбу за незалежність Батьківщини, примножили її славу досягненнями в науці, мистецтві, різних ділянках економіки й культури»¹. Поза сумнівом, чимало есе спонукатимуть науковців, літераторів до написання повістей, романів, ширших наукових досліджень. На таку думку наштотують вражаючи постаті I розділу «Обличчя минулого»: меценатка вищої освіти в Україні Гальшка Острозька (Ігор Пасічник, с. 14—20), фундаторка Музею мистецтва в Києві Варвара Хоменко (Лариса Горленко, с. 21—30), визначна діячка національно-визвольних змагань українців, 25-літній політ'язень Катерина Зарицька (Леся Онишко, с. 31—34), відважна учасниця збройної боротьби УПА

¹ Борисенко В. Доля і творчість українок ХХ—ХХІ століть // Українки в історії. — К., 2010. — С. 9.

на Волині, письменниця Людмила Фоя (Володимир Іванченко, с. 47—52), талановита актриса Ніна Певна (Зиновія Шульга, с. 53—60).

Принципово важливий II розділ «Незабутні». Маю на увазі часто повторювані останнім часом українськими науковцями висловлювання про те, що в советську епоху в Україні науки як такої не існувало. Так, справді в гуманітарній сфері багато тем було табуїровано, дозволені ж — вимагалося підташовувати під прокрустове ложе советської ідеології. І все ж в тих надзвичайно складних умовах заборон, принижень і переслідувань працювали такі люди як літературознавець Михайлина Коцюбинська (Людмила Тарашинська, с. 124—131), доктор історичних наук, визначна дослідниця українського міста Олена Компан (Олексій Ясь, с. 80—86), професор, організаторка і завідувачка першої в Україні кафедри фольклористики Лідія Дунаєвська (Валентина Борисенко, с. 91—95), етнолог Лідія Мельничук (Валентина Борисенко, с. 96—100). У цьому ж розділі поміщено есе доктора мистецтвознавства Олени Никорак «Етнолог Божою милістю — Катерина Матейко» (с. 68—73). Інститут народознавства Національної академії наук України нещодавно урочисто відзначив 100-річчя від дні народження видатної української дослідниці Катерини Матейко, яка залишила нащадкам енциклопедичні видання про український народний одяг та кераміку. Мало відома широкому загалу героїня есе Віталія Єпішева — професор, «головний керманіч понад 40 років» фізичного факультету Ужгородського університету Мотря Братійчук (с. 87—90).

В другому розділі читач знайде відомості про творчість знаменитої художниці Олени Кульчицької (Стефанія Гвоздевич, с. 62—67), неповторної художниці Ярослави Музики (Богдана Фільц, с. 107—111), видатного прозаїка Ірину Вільде (Людмила Тарнашинська, с. 101—106), народної артистки України, Герої України Раїси Кириченко (Ірина Сікорська, с. 118—122).

Постаті розділу «Незабутні» переконують читача у величч українського духу, коли навіть в умовах советської духовної мерзлоти розквітав буйний цвіт нації, бо з-під неї (мерзлоти) пробивалися потужні гарячі гейзери національної культури, жила чиста любов української еліти до народу, непереборне її прагнення пошуків історичної правди.

Третій розділ «Поруч з нами» присвячений сучасницям, тим, хто творить середовище, впливає на загал, формує його. Читач познайомиться з такими непересічними особистостями як Дарія Берча, видатний вчений-фізик (Любов Хархаліс, с. 132—136); Ірина Дудар, професор, доктор медичних наук (Валентина Борисенко, с. 137—140); Світлана Єрмоленко, мовознавець, член-коресподент Національної академії наук України (Ангеліна Пономаренко, с. 149—153); Богдана Фільц, композитор, заслужений діяч мистецтв України (Марія Загайкевич, с. 232—238); Неоніла Крюкова, народна артиска, Герої України (Валентина Коротя-Ковальська, с. 239—243) та іншими. Тут представлено «шістдесятництво», короткочасне явище в часовому вимірі, — й ціла епоха в духовному: художниця Людмила Семикіна (Ніна Міщанчук, с. 205—214), мисткиня Галина Севрук (Людмила Тарнашинська, с. 215—223), поетеса, громадська діячка Атена Пашко (Мирослав Маринович, с. 190—195), поетеса й мемуаристка Ірина Жиленко (Людмила Тарнашинська, с. 196—204).

У книзі містяться есе про українок поза межами України, які невтомною працею формували позитивний образ України у світі, були світильниками українськості, знайомили народи з культурою, яка перебувала за ґратами, замовчувана і принижувана. Ці імена, звісно, в Україні були неznані. Зрештою й дотепер для широкого загалу мало відома художниця, скульптор, письменниця родом з Волині Оксана Лятуринська (Тереза Левчук, с. 74—79). Або ж подиву гідна діяльність Наталі Пазуниак, яка «стала однією з перших українок в Америці, що захистили докторат із гуманітарних наук», яка відкрила для американців чар української поезії, зокрема Лесі Українки, розвиває українське мовознавство та літературознавство в американських університетах (Леонід Рудницький, с. 146—148). Героїня статті Ігоря Пасічника Оксана Бризгун-Соколик з Канади — приклад жертвовного, відданого національній ідеї громадського діяча (Ігор Пасічник, с. 158—161).

Архіважлива особливість книги «Українки в історії» її соборний характер. Праця охоплює всі терени України. Її героїні з Острога і Глухова, Києва і Львова, Житомира і Луцька, Єнакієва і Дубна, Ужгорода і Вінниці, Чернівців і Полтави, Харкова

й Івано-Франківська, Бердичева і Стрия, Черкас і Дніпропетровська, Херсона і Борислава, Одеси і Донецька, Яворова і Кіровограда. Незалежно від місця народження чи проживання, незалежно від конфесійної належності всіх героїнь наукових нарисів єднають спільні інтереси Вітчизни. І це не перебільшення, не романтичні пафосні слова, а реальні факти життя. Якщо для утвердження держав, становлення націй у всьому світі пропагувалися національні герої, часто-густо штучно створювані як, скажімо, у СРСР Стенька Разін, лейтенант Шмідт, Павлік Морозов, Васілій Чапаєв, Микола Щорс, Паша Ангеліна, Александр Стаханов тощо, то в Україні століттями тривав протилежний процес: кращих синів і дочок не тільки фізично знищували, але

й постійно вбивали пам'ять про них — фальшували, замовчували, оббрівували їх світлі імена, проголошували анафеми з амвонів Російської Православної Церкви. Українцям нема потреби творити міфи, бо маємо справжніх героїв, про яких просто треба знати правду. Саме таку світлу роль виконує праця «Українки в історії».

В анотації зазначається, що праця розрахована для широкого читачького загалу. Справді, статті написані на високому науковому рівні, водночас доступно і просто про далеко непрості постаті й реалії. Книга «Українки в історії: нові сторінки» — вдячний матеріал насамперед для викладачів вузів, студентів, учителів загальноосвітніх закладів, адже в освіті бракує дотепер саме такої літератури.